

Az emberi életet sértő bűncselekmények kódex szintű szabályozása Magyarországon

Magyarországon az elmúlt években bekövetkezett gazdasági – társadalmi változásokkal adekvátan nemcsak a bűncselekmények abszolút száma emelkedett jelentősen, hanem az elkövetési formák, módszerek is negatív irányba változtak; keményedtek, eldurvultak. A vagyoni elleni erőszakos bűncselekmények legsúlyosabbikát – a rablást is – egyre inkább fegyveresen, választási lehetőséget fel sem kínálva hajtják végre, nem adván lehetőséget a dolog átadására vonatkozó felszólítás teljesítésére. A legsúlyosabb delictumnak, az emberi életet sértő bűncselekmények gyakorisága és az elkövetés körülményei is átalakultak. A szándékos emberölés és az erős felindulásban elkövetett befejezett bűncselekmények száma húsz év átlagában 210-220 között mozgott. E bűncselekmények száma az 1990. évi 201-ről, 1991. évben 307-re, 52,7 %-kal emelkedett. Az 1992-es évben 288 ilyen bűncselekmény vált ismertté. A szándékos súlyos testi sértések száma az utóbbi öt évben mindig meghaladta az 5.500-at, az 1972-es évhez képest 1991-ben 64,3 %-kal növekedett.¹ A házassági, rokonsági, munkahelyi konfliktusokból származó, féltékenység, vagy szerelemföltés által indított emberölési cselekmények mellett megjelentek a konkurenciával való leszámolást, a vagyoni jellegű viták rendezését, az áldozatoknak az üzleti-vállalkozói szférából való kiiktatását célzó esetek, illetve az ún. "motiválatlan" emberölések is. A következőkben megkíséreljük végig követni a társadalom tagjai által is legsúlyosabbnak, legelítélendőbbnek tartott bűncselekmények kódex szintű szabályozásának történetét az első kodifikációs törekvésektől a hatályos rendelkezésekig.

Az önálló és egységes magyar büntetőtörvénykönyv megalkotása iránti igény már viszonylag korán felmerült, legelőször Lipót uralkodása idején 1687-ben. A megvalósulásig huszonöt év telt el és az 1712-15. évi Országgyűlésen került tárgyalásra a magyar Praxis-Criminalis.²

¹ Tájékoztató a bűnözésről 1991. év BM Adatfeldolgozó Hivatal és Ügyészségi Számítástechnikai-Alkalmazási és Információs Központ. Bp. 1992. 2. és 16. p.

² Bónis György: A magyar büntetőtörvénykönyv első javaslata 1712-ben. Angyal Szeminárium kiadványai. 26. füzet. Bp. 1934. 7. ill. 9. p. – Az önálló magyar büntetőtörvénykönyv primátusára vonatkozó nézeteket részletesen: Hajdu Lajos: Az első (1795-ös) magyar büntetőkódex-tervezet. Bp. 1971. 21-29. p. – Lásd még:

Az 1712. javaslat az emberölés öt esetét különböztette meg.

A *szándékos emberölés* (Homicidium deliberatum) büntetése a fejvesztés, de "megegyezés" esetében kegyelemnek volt helye. Arról a javaslat nem szól, hogy a "megegyezés" kik között és milyen körülmények mellett történhetett.

A *"sebesítés" szándékával történt emberölés* külön szabályozása (homicidium arimo tantum vulnerandi) a halált okozó testi sértés igen korai, de dogmatikailag kristálytisztá megkomponálása. A büntetés vonatkozásában a javaslat különbséget tesz a tekintetben, hogy a cselekményt "gyilkolásra nem alkalmas szerszámmal követték el, illetve ha az gyilkos szerszámok útján történt". A büntetés az első esetben szabadságvesztés, a második fordulathoz fejvesztés.

A *gondatlanságból elkövetett emberölés* akkor valósult meg, ha a cselekmény "tilos dolog megengedéséből, vagy vigyázatlanságból ered, de hiányzik az animus." Itt az elkövetőt szabadságvesztéssel sújtották.

Véletlen emberölés esetében, amikor még a gondatlanság sem állt fenn, az elkövető nem volt büntethető. Ha az emberölés *jogos védelmi* helyzetben történt és a jogos védelemben cselekvő az elhárításhoz szükséges "minden mérsékelt eszközt kimerített" az elkövető büntetlen.³

A *többek által elkövetett emberölés* végrehajtásának büntetése attól függött, hogy kitérő ismert lett, vagy ismeretlen maradt, illetve, hogy "csak a sebek összessége volt halálos". Ez esetben a büntetés csupán szabadságvesztés volt. Halállal fenyegette a javaslat azonban azokat, "akik több halálos sebet ejtettek vagy megbeszélés alapján támadtak meg valakit".⁴

Magzatelhajtás miatt büntetni rendelte a javaslat a méhmagzatot elhajtó személyt, ha a magzat még nem élt arbitrarie, amennyiben élt fejvesztéssel.⁵

Az 1795. évi magyar büntetőkódex-tervezet a polgárok élete és testi épsége elleni bűntettek között rendelkezett az emberi életet sértő delictumokról.⁶

Botb Ödön: A stuprum violentum a kései feudális magyar büntetőjogban. (1790-1848) Acta Juridica et Politica. Tomus XXIV. Fasciculus 2. Szeged. 1977.

³ Javaslat. 10. § *Bónis*: i.m.: 30-31. p.

⁴ Javaslat. 11. § *Bónis*: i.m.: 31-32. p.

⁵ Javaslat. 17. § *Bónis*: i.m.: 38. p.

⁶ Az 1791. évi LXVII. törvénnyel felállított országgyűlési bizottságok egy átfogó jogalkotási programot dolgoztak ki. A büntetőjogot érintő tervezet kezletkezési időpontját a későbbiek során az irodalomban nem egységesen határozták meg. Egyes szerzők 1792-re teszik. Így: *Angyal Pál*: A rablás és zsarolás. Bp. 1934. 8. p.; *Finkey Ferenc*: A magyar büntetőjog tankönyve. Bp. 1914. 79-80. p.; viszont *Hajdu Lajos* azt állapítja meg, hogyaz utolsó módosításokat pedig 1795. február 1-én a bizottság 131. ülésén fogadták el.... Az 1792-es év csak egy a büntetőjogi kodifikációs munka öt éve közül és még azt sem lehet állítani, hogy ebben az évben már kialakult a tervezet lényeges tartalma. Ezért helyesebb – a tényeknek és a jogtudomány elfogadott gyakorlatának megfelelően – a Deputatio Juridica által kidolgozott tervezetet a munka befejezésének alapján 1795-ös javaslatnak nevezni. *Hajdu Lajos*: Adalékok a magyar büntetőjogi kodifikációs kísérletek történetéhez, Jogtörténeti tanulmányok. Bp. 1966. 111-127. p. Ugyanigy: *Botb*: i.m.: 4. p. – A tervezet

A XIX. szakasz 1. § szerint: "Az emberölés büntett — embernek bármiféle módon történő elpusztítása." Nem valósul meg a büntett, ha az ölési cselekmény véletlenül, szükségességből, vagy törvényes módon követték el.

A 3. § az egyes fogalmakat elemzi; így a részesség szabályait, felbújtás esetén az excessus mandati formáit, az error különböző fajtáit, a többes elkövetést, a bűnösség és a stádiumnak meghatározását, valamint a jogos védelem megállapíthatóságának a feltételeit.

A 4. § az emberölés büntetéséről rendelkezik, amely — a különböző esetektől és körülményektől függően — egy naptól a halálbüntetésig terjedhet.⁷

A XX. szakasz a szülőgyilkosságot és egyéb a vérségi jogokat sértő emberölésekről; a XXI. szakasz a csecsemőgyilkosságról; a XXV. szakasz a méreggel elkövetett emberölésről; a XXVII. szakasz pedig a rablógyilkosságról és ezek elkövetőinek büntetéséről rendelkezik.

Az abortusz előidézéséről szóló XXII. szakasz egyrészt büntetni rendeli a terhes nőt, aki önmaga "tudatosan olyasvalamit kezdeményez, ami vetélést eredményezhet, vagy bármiféle módon azt idézheti elő, hogy a magzat holtan kerüljön a napvilágra", másrészt bárki mást, aki a magzatot a nő tudta, vagy akarata nélkül orvosságokkal, avagy bármiféle italokkal elhajtítja, valamint a terhes asszonyt ezzel a célzattal erős ütegekkel bántalmazza.

Öngyilkosság esetén — a XXVIII. szakasz — csupán a felbújtók és a részesek magatartását pónalizálja attól függően, hogy cselekményüket szándékosan vagy gondatlanul valósították meg. Amennyiben az öngyilkosság kísérleti szakban maradt, — a 2. § szerint — a kísérlet elkövetőjét mindaddig őrizetben kellett tartani, amíg "ki nem lehet nyilvánítani azt, hogy teljességgel magához tért, orvosok és lelkigondozással foglalkozó személyek gondjára kell bízni."⁸

Az 1827. évi — kisebb jelentőségű — büntető törvénykönyv-javaslat a gyilkosságot, a szándékos emberölést, a szülők ellen különös kegyetlenséggel és többször ismételt súlyos testi sértést, valamint a visszaesőket és különös kegyetlenséggel, halált okozó rablást, halálbüntetéssel fenyegette.⁹

Az 1843. évi büntető törvénykönyv-javaslat kidolgozása az 1840. V. törvénycikkely kibocsátásával vette kezdetét, mely szerint "A büntető törvénykönyvvel láthatatlan kapcsolatban levő büntető — s javító — rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett országos választmány neveztetik."¹⁰

A javaslat az emberi életet sértő bűncselekményekről szóló rendelkezéseket a IX. és X. Fejezetben helyezte el.

megalkotásának előzményeiről, kidolgozásának menetéről, részletes szabályairól és elemzéséről kitűnő áttekintést nyújt Hajdu: Az első magyar i.m.: 21-117. p.; Hajdu: Adalékoki.m.: 111-127. p.

⁷ Hajdu: Az első magyar ... i.m. 462-465. p.

⁸ Hajdu: Az első magyar ... i.m. 465-473. p.

⁹ Fayer László: Az 1743-iki büntetőjogi javaslatok anyagyűjteménye. Bp. 1898. I. köt.

148. p.

¹⁰ Fayer: i.m.: 26-27. p.

Az ölési cselekményeknél a javaslat a praemeditatiót veszi az elhatárolás alapjául. Azonban még az előre megfontolt ölésnél sem fenyegeti a cselekmény végrehajtását életfogytig tartó rabsággal, hanem fenntartja egyes, kvazi minősített esetek számára.

Ezek a következők: szülő gyilkosság, testvérgyilkosság, hitvesgyilkosság, rablógyilkosság, bérgyilkosság, méreg-gyilkosság, több ember meggyilkolása és a visszaesőként történő elkövetés.¹¹

A 108. § szerint: "Aki szándékosan és előre meggondolt eltökéltséggel valakit életétől megfoszt, gyilkosnak tekintik."

Nem zárja ki az előbbi minősítést, "ha a tettes előre meggondolt eltökélését indulatos felgerjedésben hajtotta végre." Amennyiben a tettes cselekményét előre nem "meggondolva", hanem indulatában határozta el és ebben az állapotban végre is hajtotta szándékos emberölés valósul meg.¹²

Rendelkezik még a javaslat a "vétkes vigyázatlanságból" elkövetett, az orvosok, sebészek és szülészek tevékenysége miatt bekövetkezett emberölésekről, a kívánságra ölésről, illetve az öngyilkosságban közreműködésről, és az ún. gyermekölésről. Kiemelendő, hogy ez utóbbi esetben a javaslat atekintetben divergal, hogy a gyermek törvényes vagy törvénytelen ágyból született, illetve az ölési cselekményt a szülés után három napon belül, vagy azon túl hajtották végre. Ismeri az *actio libera in causa* esetét is, ugyanis a 136. § szerint: "Ha valamely házasságon kívül teherbe esett személy szándékosan, azon célzattal, hogy gyermeke meghaljon olyan állapotba helyezte magát, melyben szüléskor a szükséges segítséget nélkülöznie kellett...". A büntetés a bekövetkezett eredményhez igazodott.¹³

A javaslat "az időtlen szülés eszközléséről" szóló fejezetben a magzatelhajítás eseteit pónalizálja. Különbséget tesz attól függően, hogy a cselekményt a terhes nő követte el, vagy más személy által történt a beavatkozás. Az első esetben súlyosabban rendelte büntetni az anyát, ha a bűncselekményt "házasságban teherbe ejtett asszony követi el" ugyancsak büntetendő volt az is, aki a terhes asszonyt a cselekmény elkövetésére reábirta, illetve ahhoz szándékosan segítséget nyújtott. Nem volt akadálya a büntetésnek, ha a kívánt eredmény nem következett be, vagyis nem történt vetélés. Amennyiben a beavatkozás folytán "idétlen, nem életre való, vagy holt gyermek született, vagy a terhes személy maga esett súlyos vagy veszélyes betegségbe", a büntetés öt évi szabadságig terjedhetett. Ha a cselekmény miatt a terhes nő meghalt, az elkövető szándékos emberölésért felelt.¹⁴

¹¹ Fayer: i.m.: 173. p.

¹² Fayer: i.m.: 35-36. p.

¹³ Fayer: i.m.: 37-40. p.

¹⁴ Fayer: i.m.: 43-44. p.

Az első magyar Büntető Törvénykönyv – Csemegi Kódex (a továbbiakban: kódex) – az 1878. évi V. törvény, 1880. szeptember hó 1-jén lépett hatályba.¹⁵

A törvény az emberi életet sértő bűncselekményeket három – a XVIII., XIX., és XX. – fejezetben szabályozta. A XVIII. fejezet 278-282. §-ai az un. gyilkosságot, szándékos emberölést, az erős felindulásban elkövetett és a kívánságra történő ölést pönalizálta.

Gyilkosság büntetét az követi el, "aki embert előre megfontolt szándékkal megöl". E cselekmény végrehajtója halállal volt büntetendő.

Szándékos emberölés az előre megfontoltság (praemeditatio) hiányában valósult meg, ez esetben a büntetés tíz évtől – tizenöt évig terjedhető fegyház volt. Életfogytig tartó fegyházzal fenyegette a törvény a szándékos emberölés minősített eseteinek megvalósítóját: "ha azt a tettes, felmenő ágbeli törvényes rokonán, házastársán, több emberen, törvénytelen gyermek saját anyján, vagy törvényesítés esetében természetes atyján követte el.

Privilegizált esetnek tekintette a kódex, ha az elkövető ölési szándéka erős felindulásban keletkezett és a cselekményt "rögtön végre is hajtotta". A büntetés tíz évig terjedhető fegyház volt.

Amennyiben az erős felindulást az áldozatnak az elkövető vagy hozzátartozója felé kifejtett jogtalan, súlyos bántalmazása, illetve sértegetése váltotta ki, és a cselekmény "ezen felindulásban rögtön végre is hajtattott: a büntetés öt évig terjedhető börtön leend". Öt évtől – tíz évig terjedhető fegyház volt a büntetés, felmenő vagy lemenő ágbeli rokonnak, vagy házastársnak erős felindulásban elkövetett megölése.

Ugyanígy privilegizálta a kódex az un. kívánságra történő ölési cselekményt is. A törvény szövegéből kitűnően az enyhébb elbírálásnak elengedhetetlen feltétele volt, hogy az áldozatnak "határozott és komoly kívánságára" valósuljon meg a bűncselekmény. Amennyiben az előzőekben írt feltételek fennállottak, a büntetés három évig terjedhető börtön volt.¹⁶

Az emberölés különleges formájának tekintette a kódex a gyermekölés eseteit. Kiemelendő, hogy az enyhébb elbírálást csak akkor alkalmazták, amikor az anya "... a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli". A büntetés öt évig terjedhető börtön volt.¹⁷

A gondatlan emberölés elkövetőjét csupán három évig terjedhető fegyházzal fenyegette a kódex. A szabadságvesztésen kívül még pénzbüntetéssel sújtották azt, aki a halálos eredményt hivatásából, foglalkozásában való

¹⁵ A kódex megalkotásának szükségességéről, előzményeiről, képviselőházi tárgyalásairól, miniszteri indoklásáról részletes és kitűnő áttekintést nyújt Lőw Tóbiás: *A magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről és teljes anyaggyűjteménye*. Bp. 1880. I-II. köt.; Lásd még *Botb*: i.m.: 7-10. p.

¹⁶ Magyar Törvénytár 1877-78. évi törvények. Bp. 1896. 145. p.

¹⁷ Magyar Törvénytár. i.m. 284. § 145. p.

járatlanságból, azok szabályainak megszegéséből, illetve hanyagságból okozta. Ebben az esetben hivatástól, vagy foglalkozástól való eltiltásnak is helye volt.¹⁸

Az öngyilkosságra való köreműködésnek két esetét ismerte a kódex; az egyik az öngyilkosságra történő rábírás (felbújtás), a másik pedig eszközöknek, vagy szereknek e célra történő átadása (fizikai bűnsegély). A részes három évig terjedhető börtönnel volt büntetendő. Tekintettel arra, hogy a részesesség formáit sui generis delictumként szabályozta a kódex valamint, hogy a részesességnek akcessorius jellege van, "a büntetethőségnek előfeltétele volt az öngyilkosság elkövetése vagy megkísérlése".

A kódex az un. amerikai párbajt az öngyilkosságra való felbújtás sajátos esetének tekintette. A 283. § (2) bek. szerint: "Ha pedig két személy kölcsönösen megegyezett az iránt, hogy előre meghatározott módon a sorstól tétenek függővé, hogy közülük melyik váljék öngyilkossá, s ennek következtében az öngyilkosságra irányzott cselekmény végre is hajtatott, de a halál nem következett be: mindkettőre egy évtől öt évig terjedhető államfogház; ha pedig a halál bekövetkezett: az életben maradottra öt évtől tíz évig terjedhető államfogház állapítandó meg."¹⁹

A kódex nemcsak a meglévő, hanem a leendő életet is védte és ennek értelmében büntette a magzatelhajtást. Az első változat szerint büntetendő volt a teherben lévő nő, aki a magzatát szándékosan elhajtatta, megölte vagy a cselekményt más személy által végeztette el. Ha a nő házasságon kívül esett teherbe, a büntetése két évig, amennyiben házasságban élt, három évig terjedhető börtön volt. Ugyanígy volt büntetendő az is, aki a büntetett a teherben lévő nő beleegyezésével követte el; ha azonban anyagi haszonszerzés motiválta, a börtönbüntetés öt évig terjedhetett.

Öt évig tartó fegyházzal fenyegette a kódex azt, aki a teherben lévő nő magzatát annak beleegyezése nélkül hajtotta el; ha a cselekmény a nő halálát okozta, a büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedhető fegyházra emelkedhetett.²⁰

Kitétel és elhagyás tényállásaiban a kódex az életet veszélyeztető cselekmények egyik változtatát pónalizálta; nevezetesen az olyan esetet, amikor valaki köteletségét megszegve valamely önségélyre képtelen személyre nézve olyan állapotot hoz létre vagy enged fennmaradni, amely annak életét veszélyezteti.²¹

A párviadal cselekményénél – témánk szempontjából – a 298. § (3) bek. a releváns, mely szerint: "Aki pedig ellenfelét a párviadalban megölte, habár halála nem rögtön következett is be; öt évig terjedhető államfogházzal büntetendő."²²

¹⁸ Magyar Törvénytár. i.m. 290-291. § 146. p.

¹⁹ Magyar Törvénytár. i.m. 283. § 145. p.; Lásd még: *Angyal Pál*: Az emberi élet elleni bűncselekmények és a párviadal. Bp. 1926. 66-69. p.

²⁰ Magyar Törvénytár. i.m. 285-286. § 145-146. p.; Vö.: *Angyal*: i.m.: 69-85. p.

²¹ Magyar Törvénytár. i.m.: 287. § 146. p.

²² Magyar Törvénytár. i.m.: 298. § (3) bek. 147. p.

Pönalizálta a kódex a halált okozó testi sértés eseteit is. E praeterintencionális cselekmény büntetése — alapesetben — tíz évig terjedhető fegyház volt, azonban ha a bűncselekményt erős felindulásban követték el a büntetés egy évtől — öt évig, illetve kvazi jogos védelmi helyzet fennálltakor három évig terjedhető börtönre mérséklődött.²³

A Csemegi-kódexnek az emberi életet sértő tényállásainak az előzőekben ismertetett szabályozása és büntetésük, alapvetően és lényegükben az 1961. évi V. törvény megalkotásáig és 1962. július hó 1-jén történt hatályba lépéséig érvényben voltak.

A kevés számú változások közül csupán az 1948. évi LXLVIII.-as törvényt említjük, amely — egyebek mellett — megszüntette a gondatlan emberölés minősített esetét, illetve más jogtechnikai és szövegbeli módosításokat, korrekciókat hajtott végre

Az 1961. évi V. törvény (a továbbiakban: törvény) az emberi életet sértő bűncselekményeket a XIV. Fejezetben, "A személy elleni büntettek I. címében helyezte el".²⁴

Az emberölés törvényi tényállásainak szerkezetéből adódik, hogy a szándékos emberölés mintegy alaptényállásként jelentkezik. A törvény ebből vezeti le, emeli ki a szándékos emberölés minősített eseteinek súlyosabban, illetve az erős felindulásban elkövetett cselekmény enyhébben büntetendő (privilegizált) változatait. A szándékos emberölés alapesetének a büntetése öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés volt.

A törvény a minősített eseteket három csoportba osztotta. Súlyosabb következményt rendelt az elkövetés módjának, (különösen kegyetlen, előre kitervelt, vagy sok ember életét veszélyeztető módon), az indoknak, illetve célnak (nyereségvágyból avagy más indokból vagy célból), illetve a személyiségi körülményeknek (hivatalos személy ellen hivatalos eljárása alatt, illetőleg amiatt, több emberen, vagy visszaesőként) követték el a büntettet. Az egyes minősített eseteket röviden elemezve egyértelmű, hogy a *különösen kegyellen* elkövetés csak akkor volt megállapítható, ha a tettes az áldozatnak az ölési cselekménnyel szükségszerűen együttjáró fájdalom túlmenően lényegesen súlyosabb testi és lelki szenvedést okozott. A miniszteri indoklás ugyan kiemelte, hogy e minősített eset csak akkor állapítható meg, ha az elkövető szándéka a különös kegyetlenségre is kiterjedt, a bírói gyakorlat, akkor is az elkövető érhere rőtta, ha az áldozat eszméletvesztése miatt már semmi fájdalmat nem érzett.

Az *előre kitervelt mód* az előre megfontoltságnak nem csupán szövegezésbeli felváltása. Ugyanis a megfontolt szándék az ember pszichéjében lejátszódó folyamat, amelynek bizonyítása gyakran igen nehéz feladat. Az előre kiterveltség az elkövetést megelőző tevékenységből, magatartásból, az elkövetés

²³ Magyar Törvénytár. i.m.: 306-307. § 148. p.; Vö.: *Angyal*: i.m. 53-59. p. — Lásd még: *Horváth* Tibor: Az élet, és testi épség, egészség büntetőjogi védelme. Közgazdasági és Jogi Kiadó. Bp. 1965. 11-93. p.

²⁴ A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1962. 419-440. p.

módjából és egyéb kísérő körülményekből biztosabban állapítható meg. Így pl. — a bírói gyakorlat szerint — e minősítő körülmény megállapításához szükséges az is, hogy a tettes menekülésének formáját, illetve a büntetőeljárás sikerének megghiúsítását is előre megtervezze.

A *sok ember életét veszélyeztető* módon történő elkövetés esetén, a tettes szándéka egy személy megölésére terjed ki, azonban cselekményét oly módon hajtja végre, hogy ezzel sok, meghatározatlan ember kerül életveszélybe.

A törvény a *nyereségvágyat is aljas indoknak* tekinti, azonban gyakorisága és különösen kiemelkedő társadalomra veszélyessége miatt emelte ki a más aljas indok vagy cél esetei közül.

A *hivatalos személyeket* az értelmező rendelkezések tartalmazzák; e minősített eset megvalósult egyrészt, ha az ölési cselekményt a hivatalos személy hivatalos eljárása alatt követték el, másrészt akkor is, amikor az áldozat már nem volt hivatalos személy, de a motivumot korábbi, hivatalos minőségében tett intézkedése, vagy eljárása váltotta ki.

A *több emberen elkövetett* minősített esetnél törvényi egység jött létre, a befejezettséghez legalább két ember halála szükséges. Amennyiben kettőnél több embert sebesített meg ölési szándékkal az elkövető, de csak egy halt meg, a minősített eset kísérlete jön létre.

A *viSSzaesés* fogalmát szintén az értelmező rendelkezések tartalmazzák. Az előzőekben felsorolt minősített esetek elkövetőit a törvény tíz évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy halállal fenyegette. Büntetni rendelte a törvény az emberölésre irányuló előkészületi cselekmények megvalósítóját is.²⁵

Büntetni rendelte a törvény a *gondatlan elkövetést* is, ez esetben a büntetés hat hónaptól öt évig terjedhető szabadságvesztés volt.²⁶

Az *erős felindulásban elkövetett* emberölés megállapíthatóságához a törvény két, conjunktíve összekapcsolt feltételt követelt meg; szükséges volt, hogy az ölési szándék méltányolható okból származó erős felindulásban keletkezzék, valamint a büntettet ebben az állapotban hajtsa is végre. A szabadságvesztés büntetés két évtől nyolc évig terjedhetett.²⁷

Büntette a törvény azt a személyt, aki más *öngyilkosság elkövetésére* rábírta (felbújtás), vagy az öngyilkosság elkövetéséhez segítséget nyújtott (fizikai vagy pszichikai bűnsegély). Természetesen a "részes" csak akkor volt büntethető, ha az öngyilkosságot elkövették, vagy a cselekmény a kísérleti szakba jutott. A büntetés három évig tartó szabadságvesztés volt.

Hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegette a törvény az elkövetőt, ha az öngyilkos fiatalkorú, illetve olyan személy volt, akit elmebetegsége, gyengeelméjűsége, vagy tudatzavara a cselekmény megítélésében korlátozta.²⁸

²⁵ A Magyar Népköztársaság... i.m.: 253. § (1), (2), (3) bek. 421. p. 425. p.

²⁶ A Magyar Népköztársaság ... i.m.: 253. § (4) 421. p.

²⁷ A Magyar Népköztársaság ... i.m.: 254. § 426-427. p.

²⁸ A Magyar Népköztársaság ... i.m.: 255. § 428. p.

Magzatelhajtás büntettét az követte el, egyrészt aki más magzatát hajtotta el, másrészt a terhben lévő nő, aki saját magzatát elhajtotta, vagy mással hajtatta el. Az első változat esetében a büntetés három évig, a következőkben felsorolt minősített esetek fennforgása esetén hat hónaptól öt évig terjedhet.

Minősített esetek voltak; ha a büntettet üzletszerűen, vagy a nő beleegyezése nélkül követték el, az elkövető visszaeső volt, illetve a cselekmény súlyos testi sértést okozott. Ha a beavatkozás halált okozott, a szabadságvesztés két évtől nyolc évig terjedhetett.

Nem volt büntethető, aki a terhesség megszakítását az arra hivatott szerv által jogszabály alapján kiadott engedélynek megfelelően hajtotta, illetve hajtatta el.²⁹

A *balált okozó testi sértés* vontakozásában a törvény csupán annyit változtatott a Csemegi-kódexben megfogalmazott rendelkezéseken, hogy mellőzte a célzatos, illetve az erős felindulásban történő elkövetés pönalizálását.³⁰

A *foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés* egyik minősített esetében rendelte büntetni a törvény azt, aki foglalkozása szabályainak megszegésével egy vagy több embernek gondatlanul halálát okozta. A büntetés két évtől nyolc évig terjedhető szabadságvesztés volt. Amennyiben a közvetlen veszély szándékos előidézése miatt következett be a halálos eredmény, a szabadságvesztés öt évtől tizenkét évig terjedhetett.

Kiemelendő, hogy a törvény a járművek vezetésére vonatkozó közlekedési, valamint a lőfegyver kezelésére és használatára vonatkozó rendelkezéseket e § alkalmazásában foglalkozási szabályoknak tekintette.³¹

A *segítségnyújtás elmulasztása* általános, – az egyéntől konkrét esetben elvárható – segítségnyújtást állapított meg. A tényállás (2) bekezdése szerint a büntetés három évig terjedhető szabadságvesztés volt, ha a sértett meghalt és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.³²

Az 1968-as évtől a régi törvény már nem tudott rugalmasan alkalmazkodni a való élet jelenségeihez, a mindennapok gyakorlatához, nem volt képes elősegíteni a kor kívánalmainak megfelelő fejlődést. A jogalkalmazói gyakorlatban felszínre kerültek a törvénynek már a kezdettől meglévő hibái, amelyek a gazdasági és társadalmi fejlődést gátolták. Egyebek mellett ezen okok is indokoltá tették a hatályos büntetőjogi rendelkezések felülvizsgálatát, módosítását. A gazdasági, társadalmi haladás, a jogbiztonság, a törvényesség érdekében nem volt elégséges a törvény novelláris módosítása, kiegészítése, hanem a gazdaság és a társadalom fejlettségi fokának megfelelő modern – hosszabb időszakra szóló – törvénykönyv megalkotása vált elsődleges feladattá. Ennek megfelelően az Igazságügyi Minisztérium Törvényelőkészítő Főosztálya

²⁹ A Magyar Népköztársaság ... i.m.: 256. § 429., 431. p.

³⁰ A Magyar Népköztársaság ... i.m.: 257. § (4) bek. 431-434. p.

³¹ A Magyar Népköztársaság ... i.m.: 258. § (2) bek. b), (3), (4) bek. 434-436. p.

³² A Magyar Népköztársaság ... i.m.: 259. § (1). (2) bek. 437-440. p. Lásd még: *Horvátb:* i.m. 192-279., 402-405, 424-451. p.

1973. első felében megkezdte egy új büntető törvénykönyv kodifikálásának előkészítő munkálatait. Az előzőekben vázolt igen alapos előkészítés után született meg az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről (a továbbiakban: Btk.), amely 1979. július 1-jén lépett hatályba.³³

A Btk. az emberi életet sértő bűncselekményeket tekintve az 1961. V. tv. rendelkezéseit csaknem egészében érintetlenül átvette. A csekély számú változtatások részben fogalmazásbeli finomításokra, egyszerűsítésekre, részben pedig egyes minősített esetek számának szűkítésére, illetve értelmező rendelkezések pontosabbá tételére, vagy kiiktatására vonatkoznak.

Így például az öngyilkosságban közreműködés tényállásánál nem határoz meg minősített eseteket, a magzatelhajtás bűncselekményénél mellőzi a visszaesőként való elkövetés súlyosabb büntetéssel való fenyegetettségét. Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés esetében viszont a súlyosabb minősítéshez legalább kettőnél több ember halálának bekövetkezése, vagy halálos tömegszerencsétlenség okozása szükséges.

Az emberölés szempontjából különös visszaesőnek minősül az a személy is, aki korábban – a szándékos emberölési alakzatokon túlmenően – merényletet, vagy erős felindulásban elkövetett emberölést hajtott végre.

A közlekedési bűncselekményeknek külön pönalizálása és önálló fejezetben való elhelyezése miatt, a jármű vezetésére vonatkozó közlekedési szabályok nem minősülnek foglalkozási szabályoknak.³⁴

KÁLMÁN MERÉNYI

DIE REGELUNG DER VERBRECHEN GEGEN DAS MENSCHENLEBEN AUF DEM NIVEAU EINES STRAF- GESETZBUCHES IN UNGARN

(Zusammenfassung)

In den vergangenen Jahren – parallel mit den wirtschaftlichen und sozialen Veränderungen – steigert sich die Kriminalität nicht nur quantitativ sondern auch qualitativ: die Verübensformen erhärten sich von Tag zu Tag.

³³ Büntető Törvénykönyv. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. Bp. 1979.

³⁴ Büntető Törvénykönyv. i.m.: 166-173. §, i.m.: 223-231. p.

Die Häufigkeit und die Umständen der Handlungen gegen Leben haben sich umgestaltet. Solange die Anzahl der vorsätzlichen Tötung im Durchschnitt 20 Jahren bewegt sich zwischen 210-220 Fällen pro Jahr, bis dahin registriert man im Jahre 1991 307, im Jahre 1992 288 solche Handlungen.

Neben aus den ehelichen, verwandschaftlichen und arbeitsplätzlichen Konflikten stammenden Totschlägen erschienen die Maffiaähnlichen Abrechnungen von finanziellen Charakter und auch die sogenannten "Morde ohne Motivation".

Der Verfasser folgte in seiner wissenschaftlicher Arbeit mit besonderer Aufmerksamkeit die historische Entwicklung der „kodexlichen“ Regelungen der strafbaren Handlungen gegen Leben. So untersuchte er ua. die diesbezügliche Paragraphen des ersten ungarischen Strafgesetzbuchs 1878 – Kodex Csemegi – auch.

Kálmán Merényi konstatiert in seiner Abhandlung, daß die Regelungen des Gesetzes V. 1961 und des Gesetzes IV. 1978 – das letzte auch heutzutage in Kraft ist – unterscheiden sich voneinander kaum.